

Förstudie

Prova vägar vidare

En studie om samverkan och att hjälpa människor
ut i egen försörjning

Projektet har pågått under tiden 2020-01-01- 2020-12-31

Författare: Anders Lustigh

Inledning:

Syfte och bakgrund

Bollnäs kommun har under många år arbetat med olika insatser för att de som står långt från arbetsmarknaden ska få försörjning. Med dessa insatser så har man på ett bra sätt lyckats med att stötta de i målgruppen med behov av stöd att komma ut i arbete. Personer med pågående sjukskrivning som inte erhåller någon ersättning från Försäkringskassan saknas det dock arbetssätt och metoder för att lyckas rehabilitera mot arbete. För ett framgångsrikt arbete krävs det ett nära samarbete och samverkan mellan alla parter; vård, kommun, Försäkringskassan och Arbetsförmedlingen. Bollnäs kommun använder ett kartläggningsverktyg (Instrument X), som ger en initial bedömning av behov och arbetsförmåga och ser att just denna grupp sjukskrivna utan ersättning från Försäkringskassan har svårt att komma ur sitt bidragsberoende och i egen försörjning.

Eftersom det i dagsläget är otydligt om vad och hur man behöver arbeta för att vara framgångsrik med målgruppen finns det ett behov av en förstudie. Syftet med förstudien är att ta fram förslag till arbetssätt att utveckla i samverkan som är realistiska och genomförbara i ordinarie verksamhet i syfte att personer med pågående sjukskrivning och huvudsakliga försörjning ekonomiskt bistånd får adekvat stöd att bedöma arbetsförmåga.

Insatsens mål

- Identifiera arbetssätt som kan implementeras i det ordinarie arbetet
- Kartlägga ansvarsfördelning mellan parterna, vem gör vad när?
- Upprätta processer för individerna samt handläggare
- Identifiera en plan för hur vägen framåt skulle kunna se ut för parterna i framtiden kan dela kunskap och syn på arbetsförmåga.

Målgrupp

- Primär målgrupp är professionella och chefer på Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan, Region Gävleborg samt Bollnäs kommun.
- Sekundär målgrupp är de ca 80 individer (45 kvinnor, 35 män) som erhåller ekonomiskt bistånd samt är sjukskrivna.
- 10 lämpliga individer identifieras via Trisam som utgör den initiala målgruppen.

Målgruppens delaktighet vid insatsen

Processledare har tillgång till en grupp bestående av medarbetare och chefer inom den primära målgruppen som bollplank, faktastöd och kunskapsbank. Processledaren kommer att ingå i enheten Försörjningsstöd och specifikt rehabteamet. De som är verksamma i Trisamarbetet från de medverkande parterna blir nyckelpersoner i förstudien.

10 lämpliga individer identifieras via Trisam. Dessa kommer att utgöra den initiala pilotgruppen varmed arbetssätt och metoder prövas.

De individer som deltar kommer att svara på en enkät hur de upplever de stöd de får i verksamheten fungerar. Enkäten delas ut två gånger, pågående och avslut. Enkäten är samordningsförbundets verktyg.

Arbetsätt och verksamhetsbeskrivning av insatsen

Identifikation av deltagare till insatsen sker via Trisam- team. En handläggare/processledare anställd inom socialförvaltningen kommer att arbeta både till viss del operativt och strategiskt med att utveckla samverkan med andra parter.

I insatsen kommer att ingå kompetenshöjande insatser som arbetar med målgruppen, exempelvis kan det ingå insatser inom försäkringsmedicin, om varandras uppdrag/arbetsätt etcetera

Målet är att kartlägga gruppen och dess behov. En väg som behöver prövas ytterligare är arbetsförmågebedömningar. Processledaren ska följa personen från utgångsläget till målet och visa på nya vägar som behöver skapas. Arbetsställen där det kan ske behöver tas fram. Det behöver även tydliggöras hur olika vägar framåt i processen för den enskilde kan se ut vare sig det leder till sysselsättning eller annan ersättning än försörjningsstöd.

Metod:

Tillvägagångsätt

I mitt arbete har jag märkt att människor som under en längre tid har varit frånvarande från arbetsmarknaden saknar initiativ och kraft att bryta vanor på egen hand. Det kan handla om att gå vidare mot arbete eller sysselsättning eller komma vidare med en utredning inom hälso och sjukvården. Personerna känner sig ofta vilslna och vet inte vad första steget skulle kunna vara för att bryta dessa invanda vanor. Personerna saknar CV, behöver motivationssamtal och ta reda på mer om sig själv och vilket yrke som skulle kunna vara lockande att arbeta emot. Fokus i mina samtal har alltid varit att fokusera på arbete/studier och att kartlägga och klargöra vilket hinder som skulle kunna finnas för att nå fram till nästa steg.

Under förstudiens gång har processledaren för en kontinuerlig dialog med medarbetare och chef vid IFO samt haft telefonmöten med chefer vid Försäkringskassan och Arbetsförmedlingen.

Deltagarna i projektet har intervjuats för att utforska var i rehabiliteringsprocessen dom befinner sig, uppstarten till träffarna har alltid varit att utgå från var den enskilde befinner sig och hur nästa steg i processen ska kunna tas. Utifrån det har varje deltagares behov kunna bedömts och tagits i beaktande.

Observationer är något som använts vid behov bl a vid arbetsförmågebedömningar, gruppvägledning mm

Det har gjorts ett studiebesök under förstudien för att kartlägga hur andra kommuner har löst liknande dilemman. Hur har andra kommuner organiserat sig för att lösa liknande dilemma?

Litteratur och besök av hemsidor, företrädesvis kommuner, har legat till grund för att inspirera och utveckla utifrån tanken, hur ska vi komma vidare? (se bilaga 2)

Resultat:

I samband med uppstarten av studien gjordes ett studiebesök i Tierps kommun där man arbetar metodiskt med att få människor ut i arbete inom socialtjänsten. Deras version var att personer som kom till försörjningsstöd alltid bokades in hos en vägledare för att se över vilken plan den enskilde hade för att bli självförsörjande. Vid vissa tillfällen fick personer gå vidare till en konstruerad praktikplats där kommunens arbetsförmågebedömare gjorde en analys av arbetsförmåga utifrån givna tydliga konkreta arbetsuppgifter. Arbetssättet kändes självklart och inspirerande och detta tog vi med oss tillbaka till kommunen som ett arbetssätt att jobba vidare med.

För att lättare kunna förstå vad klienterna i Bollnäs hade för behov av stöd inför återgång till studier eller arbete bokades det in ett flertal träffar med olika klienter. Efter fördjupad kartläggning och insamlande av information av den enskilde framkom att i nästan varje fall fanns behov av vägledning, yrkesvägledning men även livsvägledning. För att se över vilka vägar som skulle kunna bli framkomliga provades olika metoder, det startades upp en gruppvägledning som mynnade ut i att klienterna vägledde sig själva och varandra tillsammans med handledare. Gruppvägledningen utarbetades enligt en modell, se bilaga 1. De personer som behövde enskild vägledning fick tillfälle till det, antalet samtal varierade mellan 2 - 6 samtal per person (efter coronans inträde fick dock allt anpassas till enskild vägledning). Beroende på vad vägledning gav, vilket ofta pekade mot arbetsträning inom önskvärda områden så fastställdes arbetstider på hur en arbetsträning skulle kunna fortlöpa samt vilka ev. andra anpassningar som skulle kunna behövas. Vägledningmaterial som användes var Hollands vägvisaren samt konkreta utforskande vägledningssamtal enligt en strukturerad metod, att använda yrkeskort (yrkeskort är tecknade kort eller fotografier som beskriver olika arbetssituationer/arbetsuppgifter och som kan vara ett diskussionsunderlag vid vägledningstillfället) som ligger till grund för i samtalen har visat sig vara en framgångsfaktor då korten är tydliga och konkreta, det blir en mer levande arbetssituation om man har något konkret att utgå ifrån.

Det var givetvis svårt att hitta arbetsträningsplatser under Corona tiden. Vår stora stöttepelare har varit Fritidsbanken (Föreningsalliansens utlån av sportartiklar, tänk bibliotek inom sport) som ställt upp med flertalet platser och samtidigt varit tillmötesgående som handledare och samverkanspartner. Vi fick även tillgång till platser via företag och organisationer.

Totalt har 15 personer deltagit och deltar i arbetsträning. Samtliga deltagare identifierades av socialsekreterare inom företrädesvis rehab där man kunde se ett behov av vägledning /arbetsträning.

Innan klienterna fick träffa handledare hade ett urval gjorts av rehab handläggarna vid försörjningsstödsenheten. De flesta klienter hade varit beroende av försörjningsstöd under några eller flera år, de flesta var och hade varit sjukskrivna under långa perioder. Vid de allra flesta fall lyftes ärendet i Trisam för att se vad som kunde vara planerat inom vården eller

varför personen inte hade insatser via Arbetsförmedlingen. Det visade sig sällan vara några medicinska hinder som stått i vägen för att en person skulle kunna påbörja en arbetslivsinriktad rehabilitering. Anledningen att personen inte var aktuell på Arbetsförmedlingen var att deras insatser tömts ut på möjligheter och därmed bedömdes personen sakna arbetsförmåga. Studien visar att det finns arbetsförmåga hos vissa av dessa personer. Det har framkommit att ibland blir den sökande kvar hos Arbetsförmedlingen med ersättning trots frånvaro av insatser och ibland skrivs personen ut från Arbetsförmedlingen trots att situationerna är likvärdiga, ex avvaktan vid ansökan av varaktig sjukersättning, det tycks vara olika bedömningar som gäller i likvärdiga ärenden. När personer bedöms sakna arbetsförmåga och Arbetsförmedlingen anser att ex LSS insatser bedöms vara rätt insats finns det sällan någon som lotsar personen till rätt myndighet, det ansvaret faller så gott som alltid tillbaka till den enskilde som ofta saknar förmåga att hitta rätt i samhällssystemet eller till socialtjänsten. Detta innebär merarbete för den instans som därefter ska ta vid när överlämningsmöten saknas.

Försäkringskassan hade sällan någon insats till dessa personer eftersom deras SGI upphört. Dessa personer hamnade då i en gråzon där försörjningsstöd var det enda alternativet till försörjning. Frågan är hur dessa personer mår under den här tiden, psykiskt och ekonomiskt?

Vägen till sjukersättning är alltid att en läkare gör en medicinsk bedömning av patienten, detta kombinerat med ev utlåtande/resultat från arbetsträning och den samlade kunskapsbank Trisam besitter påvisar vilken arbetsförmåga en person förväntas ha framöver. En ansökan görs av den enskilde till Försäkringskassan som därefter kompletteras med ovanstående handlingar/utlåtanden.

De flesta personer som kom till vägledningssamtal uttalade en stor och stark önskan om att komma ut i någon form av sysselsättning vilket visar att de flesta kände sig inlåsta på försörjningsstöd. De flesta deltagare började sin arbetsträning på 2 - 4 timmar om dagen som ett led i att skapa struktur och rutiner i livet. Det viktigaste var inte själva arbetsträningsplatsen även om det visade sig vara en bidragande orsak till att många fortsatte att delta i arbetsträningen. En av de viktigaste sakerna för att en arbetsträning ska vara motiverande och inspirerande är att arbetsuppgifterna passar för just den personen.

I mars genomförde undertecknad en utbildning inom bedömning av arbetsförmåga genom Spetsa, Linköpings universitet. Arbetsförmågebedömningen bygger på forskning och en väl utarbetad metodik hur man bör genomföra arbetsförmågebedömningar, metoden bygger sig på hur Försäkringskassan gör sina bedömningar. Metoden kan beskrivas genom de olika delmomenten som följer:

Först görs en intervju, WRI, The Worker Role Interview, syftet är att identifiera hur psykosociala och miljömässiga faktorer påverkar personers möjlighet att vara kvar i, återgå till eller att skaffa ett arbete.

Därefter görs en AWC, Assessment of Work Characteristics, vilket innebär att man gör en arbetskravsanalys av en viss arbetssituation, dvs i vilken omfattning en arbetsuppgift ställer krav på olika färdigheter hos individen för att arbetsuppgiften ska kunna utföras ändamålsenligt och effektivt.

Slutligen görs lämpligen en AWP, Assessment of Work Performance. Vilket syftar till att via observationer bedöma en klients färdigheter vid utförande av ett arbete.

I samverkan med Fritidsbanken utvecklade vi olika arbetsträningsstationer utifrån Spetsas metod för att lättare kunna se vilka intresseområden och vad personen har för fallenhet.

Stationerna bestod av:

- Montera en snowracer
- Registrera in och utlån i Fritidsbankens datasystem
- Sortera skruvar utifrån olika kriterier
- Para ihop benskydd och skridskoskydd som sedan läggs upp i en given ordning på en hylla.
- Städa lokalerna

Uppgifterna hade tydliga informativa kortfattade instruktioner som skulle hjälpa deltagaren att utföra uppgifterna. I vissa fall fanns det även bilder till de skriftliga instruktionerna. Det framkom väldigt tydligt i dessa bedömningar vilka uppgifter som deltagarna hade fallenhet och intresse för. Efter samtal med den sökande bestämdes i vilken ordning uppgifterna skulle utföras.

En deltagare hade tidigare deltagit i Arkion, ett arbetsmarknadsprojekt som digitaliserar kyrkböcker. Det visade sig att uppgifterna vid datorn var helt fel för honom. Han tappade lätt koncentrationen och förstod egentligen inte hur datorn fungerade då han inte arbetat vid någon dator tidigare och inte hade någon egen. Arbetsträningen vid Arkion hade avbrutits på grund av en hög frånvaro. På Fritidsbanken visade sig den här personen däremot vara en klippa vid de övriga momenten och det framkom mycket information under själva utförandet av uppgifterna om vad han tyckte om att göra, vad han gjort tidigare och annat som inte framkommer i ett vanligt samtal. Allt fungerade bra när han inte behövde arbeta vid en dator.

Kommunens arbetsmarknadsenhet har upphandlat arbetsträningsplatser inom arbetsintegrerade sociala företag. Dessa platser har visat sig vara en värdefull tillgång för människor som är i behov av att hitta struktur och rutiner i sina liv efter mer eller mindre långvarig frånvaro från arbetsmarknaden. Företagen har god kännedom om personer som är i behov av fördjupat stöd för att närma sig ett arbete. Platserna kan ses som undertecknades förlängda arm och ska inkomma med månadsredovisning och dokumenterad närvaro varje månad utifrån uppgjord arbetsplan som utarbetats innan den sökande påbörjat sin arbetsträning. I arbetsplanen finns det beskrivet vilka frågor som arbetsträningen bör kunna ge svar på.

Kilafix arbetar med städ och markservice samt bedriver en loppis och café. Glädjeverket arbetar i huvudsak med lokalvård men kommer efter nyår även att börja med matdistribution.

Till detta kan vi direkt koppla den klassiska salutogena teorin KASAM Om arbetsuppgifterna (i det här fallet) är begripliga och hanterbara blir dom också meningsfulla. Vilket i sig tycks skapa en vilja och drivkraft hos deltagaren

Att utforska och ta reda på vad personen **vill** och **kan** är en förutsättning för en lyckad arbetsträning.

Arbetet har inneburit många kontakter med arbetsgivare och föreningsverksamhet i syfte att finna- behålla och utveckla arbetsträningsplatser som passar för den enskilde. Vidare har det ibland funnits behov av att beskriva och ev. funktionsvariationer för arbetsgivare i syfte att skapa de bästa förutsättningarna för en lyckad arbetsträning.

Dokumentation har varit en viktig och betydande del av arbets sättet för att komma vidare i projektet och i planeringen med deltagarna. Uppföljning sker vid arbetsplatsbesök samt via telefon och dokumenteras löpande i socialtjänstens journalsystem.

Samtal med Försäkringskassan

I mina samtal med chefer på Försäkringskassan har jag lyckats identifiera en målgrupp som nära på oavkortat blir presumtiva nya kunder hos socialtjänsten. Personer som har haft aktivitetsersättning kommer ofta till försörjningsstöd när deras beslut om ersättning hos Försäkringskassan tagit slut. Det har visat sig att ingen har aktivitetsansvaret under tiden de uppbär aktivitetsersättning. Ibland kan insatsen vara behandling inom psykiatri varannan vecka och inget mer. Livet sätts på paus och rutiner och struktur läggs åt sidan för den enskilde, kraven blir låga. Försäkringskassan har ett samordningsansvar för målgruppen men det finns ingen som har aktivitetsansvaret under den tid som personen uppbär aktivitetsersättning vilket försvårar inom arbetslivsinriktad rehabilitering när personer ofta levt sitt liv i utanförskap och många gånger i ensamhet. Detta bör kunna förhindras med någon form av insats.

Samtal med Arbetsförmedlingen

I kontakt med chef på Arbetsförmedlingen i syfte att hitta kontaktvägar som skulle kunna underlätta för arbetssökande som uppvisat arbetsförmåga att skriva in sig på Arbetsförmedlingen framkommer svårigheter då myndigheten numera och än mer framöver kommer att digitalisera sin verksamhet. Det innebär i korthet att en deltagare i projektet som skrivs in på Arbetsförmedlingen kan få en handläggare som befinner sig ex i Piteå. Det framkommer i samtalet att personer kan skriva in sig på Arbetsförmedlingen när de exempelvis nått 50% arbetsförmåga och fortfarande är sjukskriven på 50% kan få insatser, det tycks vara den lägre gränsen för deltagande hos Arbetsförmedlingen. En kompletterande fråga har skickats via mejl, hur personer med behov av fördjupat stöd ska få hjälp av Arbetsförmedlingens specialister? Denna fråga har inte besvarats.

Diskussion:

Utifrån de erfarenheter jag erfarit under året är att nästan samtliga personer som ansöker om försörjningsstöd behöver vägledning och hjälp med att bryta invanda mönster, både vad det gäller livet och hur de ska komma vidare mot arbete eller studier. De flesta personer jag

mött har inte avslutade gymnasiestudier och ibland inte avslutad grundskola. Avslutade studier på gymnasienivå är en variabel som är en klar tillgång för de som söker arbete.

Det är lätt att personer som blir kvar på försörjningsstöd inte har egen drivkraft och motivation att komma vidare på egen hand utan behöver stöd och vägledning. Dessa personer är det viktigt att man på ett tidigt stadium fångar upp. Främst genom vägledning, meningsfull sysselsättning och samtal.

Trisam är en förutsättning för att få till en hållbar och fungerande arbetslivsinriktad rehabilitering. Den kunskapsbank som Trisam är och där så mycket information finns lagrad är en källa till mycket information som är en del av nyckeln till en lyckad arbetslivsinriktad rehabilitering. Frågeställningar som vad har varit lyckat tidigare i ärendet? Vad har inte fungerat? Är deltagaren medicinskt färdigbehandlad? Är ytterliga insatser inom vården planerad? Planering hos Arbetsförmedling/ Försäkringskassa? Här finns även möjlighet att utbyta dokument och utredningar om den enskilde.

Alla dessa komponenter leder till att få svar på vilket nästa steg som kan vara en framkomlig väg, gör mer av det som fungerat. Vilket innebär en effektivisering och besparing hos verksamheterna då den enskilde på ett snabbare sätt når rätt insats.

Någon borde rimligen ta ett aktivitetsansvar för personer som uppstår aktivitetsersättning. Att påbörja och motivera till en lyckad arbetsträning för människor som stått utan aktivitet under många år tar mycket tid, motivationen är låg och hindren att komma ut i aktivitet/sysselsättning är många. Men det är svårt när det inte finns någon med aktivitetsansvar, någon borde ha det. I många fall finns där även anhöriga som på ett eller annat sätt måste vara behjälpliga. Detta kan i sin tur leda till att dennes arbete blir lidande eller att relationerna mellan personerna påverkas. Ett vuxet barn får inte vara vuxet utan tvingas in i en barnroll genom att åter behöva ytterliga stöd av sina föräldrar.

Kommunen bör upprätta en arbetsträningslokal eller likande för att skapa möjlighet till ett första ställe där personer kan arbetstränas initialt där skulle man även kunna skapa vägledningssituationer kopplat direkt det praktiska. Det bästa vore att utveckla ett fördjupat samarbete med Fritidsbanken och kunna ha X antal platser i deras redan befintliga verksamhet. Eftersom Fritidsbanken är en välfungerande verksamhet med samhällsnytta och reella arbetsuppgifter är det en given samverkanspartner även i framtiden men samarbetet kan utvecklas, lån av lokaler för vägledning, grupp vägledning, arbetsträningsplatser.

Den kompetens som finns inom Fritidsbanken matchar de behov som finns för de personer som behöver komma vidare ut mot en arbetsträning.

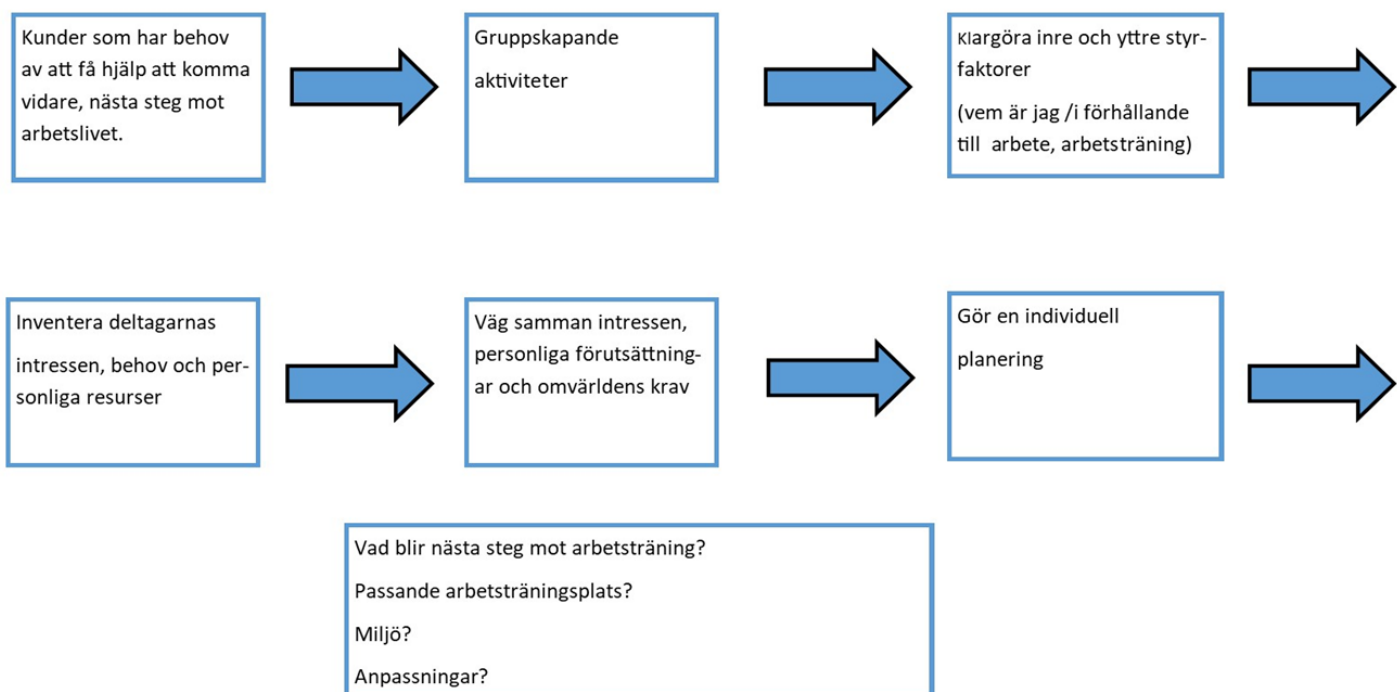
Efter att ha varit på en arbetsträning, beskrivet ovan, och när man ser att den fungerar bör det finnas möjlighet till deltagaren att delta under längre tid på en arbetsplats med reella arbetsuppgifter, gärna av praktisk karaktär, liknande den som finns i dag inom arbetssociala företag. Kilafix och Glädjeverket är företag som har kunskap om att arbeta med personer som stått långt borta från arbetsmarknaden, den kunskapen är ovärderlig i arbetsträningssammanhang.

Ibland har det varit svårt att hitta en passande plats till en deltagare trots de verktyg och metoder som nämnts. Vid sådana tillfällen skulle det vara föredömligt att ha en konsulterande psykolog kopplat till projektet som efter testning/utredning kan beskriva den arbetssökande förutsättningar för arbete och eventuella kognitiva begränsningar i syfte att hitta rätt plats till rätt person. Det skulle även vara av vikt inför planering mot studier.

En av deltagarna har lämnat kommunen efter diskussioner om att komma ut i arbetsträning för att närma sig egen försörjning. Två personer står i startgroparna att ansöka om aktivitetsersättning. En deltagare har beviljats aktivitetsersättning. En person har ansökt om sjukersättning och ytterligare minst en kommer att ansöka om sjukersättning. Tre deltagare har sökt vidare mot att slutföra ej tidigare avklarade studier varav två i dagsläget har börjat studera, en vid Komvux och en vid en arbetsmarknadsutbildning. Tre deltagare bedömdes ha arbetsförmåga och är nu inskrivna vid Arbetsförmedlingen. Två deltagare deltar i projekt Mindset, 12 deltagare deltar i arbetsträning.

De flesta deltagare har uppvisat någon form av arbetsförmåga, i dagsläget är det oklart hur mycket. Det har visat sig att vägen tillbaka efter lång tids frånvaro från arbetsmarknaden/studier tar tid och måste få ta tid. Den tid som deltagarna har haft försörjningsstöd innan insatserna varierar mellan 1–14 år. Det som tycks vara den bärande metoden i samtliga fall är vägledning, motivationshöjande insatser och möjligheten att få en arbetsträningsplats som inspirerar och motiverar.

Gruppvägledning vid IFO Bollnäs

Litteratur:

Antonovksy, Aaron 2005, Hälsans mysterium, Natur och kultur Akademisk

Grape, Owe 2001, Mellan morot och piska, Akademiska avhandlingar vid sociologiska institutionen, Umeå universitet

Lindh, Gunnel 2010, Vägledningboken, Studentlitteratur, Lund

Internetkällor, ett urval:

www.tierp.se

www.ljusdal.se

www.halmstad.se

www.falkenberg.se

<https://skr.se/naringslivarbetedigitalisering/arbetsmarknadvuxenutbildning/nyhetsarkivarbetsmarknad/nyhetsarkivarbetsmarknad/battrerehabiliteringforpersonerutansgi.9737.html>

<https://goteborgsregionen.se/GR/toppmenyn/detta-jobbar-gr-med/arbetsmarknad-och-social-valfard/nyhetsarkiv-valfard/nyheter-valfard/2017-06-02-positiva-resultat-av-kommunalt-arbetsmarknadsprojekt-for-barnfamiljer-i-goteborg.html>

<https://www.linkoping.se/naringsliv-och-arbete/arbetsmarknad/arbetsmarknadscentrum/>

<https://www.ifau.se/globalassets/pdf/se/2018/r-2018-12-arbetsmarknadspolitik-for-arbetslosa-forsorjningsstodsmottagare.pdf>